

Per Are Løkke
Oslo

Julia Kristeva om ungdommen

Det var en stor begivenhet når den bulgarsk-franske filosofen, psykoanalytiker og forfatteren Julia Kristeva gjestet Norge oktober 2018 for å problematisere biomedisinens sorte hull, nemlig den manglende forståelsen av subjektet. Det komplekse subjektets truede status i et samfunn preget av økt standardisering, normalisering og automatisering er en rød tråd i hele Kristevas forfatterskap. Hun kaller Sigmund Freud for det indre livets autoritet. Hun er selv forkjemper for psykens overlevelse i en tid som ikke lenger har tid og rom til å lytte innover. Kristeva holdt også flere foredrag om ungdommens behov for å tro mens hun var i Norge. Barndommen er psykoanalysens ektefødte barn, mens ungdommen er dens stebarn skriver Kristeva med referanse til Anna Freud. Hun hevder at Sigmund Freud ikke forsto ungdomsfasens spesifikke natur, fordi han var den mest troløse person i vår moderne tid. Vår sekulariserte verden forstår heller ikke troen vesen, derfor vi heller ikke ungdommen.

I boken *Marriage as a Fine Art* (2016) beskriver Julia Kristeva og ektefellen Phillippe Sollers glimt fra sitt lange amorøse og litterære samliv. Hun beskriver at «ungdommens struktur» er en viktig del av Sollers personlighet. Han er en troende som kjemper for sine politiske, amorøse og psykiske idealer. Han tror på paradiset og fører derfor en ustoppelig

symbolsk krig mot sider ved samfunnet som truer subjektet. Han er en idealist, men allikevel voksen. Han vet derfor at paradiset ikke finnes som noe annet enn en tro på at noe kan bli bedre. Adam og Eva, Dante og Beatrice, Romeo og Julie var ikke voksne. De var ungdom og troende fundamentalister. Da handler det ikke om å forene tro og vi-

ten, men om å elske eller dø. Kristeva bekjenner at Soller har hjulpet henne til å forstå ungdommen. Samtidig skriver hun i boken *The incredible need to believe* (2012) at hverken samfunnet eller terapeuter i dag forstår ungdommen. Det har oppstått en uheldig splittelse i våre tankemåter. Det er ikke bare ungdom fra muslimske kulturer som lider av tro. Sekulariserte ungdom lider også av det hun kaller idealitetens sykdommer. Hun hevder at kamikazesyndrom (ungdom som dreper seg selv og andre), depresjon, selvskadning og spiseforstyrrelser springer ut fra det samme pre-religiøse sjikt i psyken.

Hva betyr så dette? Julia Kristeva er kjent for å være irriterende teoretisk og uforståelig, men også poetisk, nyskapende og sjeldent innsiktsfull. Hennes tanker gir ofte ideer og assosiasjoner til å tenke videre på. La meg derfor først begynne et annet sted. En av ungdomspsykologiens pionerer Stanley Hall har fått æren av å etablere ungdomsfasen som en kulturell kategori på begynnelsen av 1900-tallet (Lesko, 2012). Han fremholdt at ungdommen trengte et kulturelt beskyttet rom, hvor de kunne vokse i fred og gjennomgå dramatiske stadier i sin psykologiske og biologiske utviklingsprosess. Den voksne verden sto som garantist for at ungdommen ikke ble konfrontert med vanlige sanksjoner på sine utageringer, sløvsinn eller ansvarsløse handlinger. Når forskere i dag påstår at ungdomshjernen ikke fullt ut forstår ansvar og konsekvenser før i 25 års alderen fungerer dette som en lignende kulturell garanti og beskyttelse av ungdomsfasen.

Den psykoanalytiske tradisjonen som Julie Kristeva er en del av har alltid sett på ungdomsfasens som et av menneskelivets mest dramatiske og viktigste livsfaser. Ungdomsfasen gir rom til et nytt komplekst psykisk terreng hvor en ny kropp, et nytt følelsesliv, nye tanker og handlinger vokser frem. Psykoanalytiker Peter Blos kalte denne fasen for individets andre fødsel. Forståelsen av hva slags krefter som modnes og integreres i ungdomsfasens veksthus har forandret seg gjennom historiens løp. For Hall og Freud var det integreringen av driftene og den normative heteroseksualitetens som var ungdomsfasens endelige mål. Senere har i tur og orden; adskillelse, identitet, selvrefleksjon, integrasjon av følelser og seksualitet eller avhengighet og selvstendighet vært fremholdt som sentrale utviklingstema i ungdommen (Bohleber, 2012).

The adolescent novel

Julia Kristevas første teorier om ungdom kommer til uttrykk i hennes mye siterte artikkel «adolescent novel» (Fletscher, 2012) der hun hevder at den europeiske romanens fødsel er befolket med et spekter av sammensatte ungdomsfigurer, som igjen er et speil på den moderne psykens fødsel. Julia Kristeva finner eksempler på eksperimenterende ungdomsfigurer i romaner av Rousseau, Dostojevski, Nabokov, Diderot med flere. Disse figurene lever i en åpen og imaginær struktur som eksperimenterer med kjønn, identitet, fortrenninger, drifter, begjær, autoriteter og språk. Ungdommens kjennetegn er en åpenhet som gjør det mulig å bevege seg mellom disse forskjellige psykiske register uten et at en strengt og straffende samvittighet stopper bevegelsene. Et eksempel på slike åpne litterære figurer finner Kristeva hos Rousseau i hans novelle *The fairy queen* og boken *Letter to d'Alembert on the theatre* (Fletscher, 2012). På den ene siden slår den offisielle Rousseau i sitt pedagogiske manifest «Emile» fast at ungdommens utvikling handler om å stadfeste kjønnsforskjellene. På den andre siden leker Rousseau med kjønnsforvirring og kjønnsforskjeller i bøkene Kristeva referer til.

Kristeva tematiserer her ungdomsfasen som en åpen struktur og ungdommen som et åpent biologisk system som forandrer seg gjennom interaksjon med andre. Ungdommens økte kapasitet for språk, tenking og selvrefleksjon gir nye mulighet til å leke og symbolisere. Som igjen gir en utvidet mulighet til å uttrykke det psykisk og åpne terrenget som befinner seg mellom den indre og ytre verden og mellom den bevisste og ubevisste verden. Ungdommens kjennetegn er slik sett ikke søken etter en endelig identitetsform, men mer preget av eksperimentering med identiteter og fastslåtte sannheter. Hun bryter i dette perspektivet med deler av den klassiske psykoanalysens fokus på integrasjon og etablering av en fast seksuell identitet som ungdomsfasens endelige mål. Hun setter snarere opp kreativitet, symbolisering, imaginasjonsevne og evnen til å leve i åpenhet som det viktigste målet. Å skrive eller andre kreative uttrykksformer kan gi ungdommen både følelse av mestring, bekreftelse, mulighet til å finne en egen stemme (en tale som ikke er tom), og skape et psykisk rom som ikke er underkastet realitetstesting og superego. Denne

vektlegging på kreativitet som «evnens dronning» kjennetegner hele Kristevas forfatterskap. Kreativitet og imaginasjon er «dronningveien» til vårt indre liv og det er gjennom den vi får kontakt med vår særegne personlighet og alle nyanser i vår psyke.

Ungdommens behov for å tro

I hennes siste bok *The incredible need to believe* (2009) introduserer Kristeva skisser til en ny teori om ungdommen. Jeg har i mainnummeret Tidsskrift for Norsk psykologforening forsøkt å skisere Kristevas teori om ungdom og tro, samt dens samfunnsmessige implikasjoner. Her kommer en kortversjon. Hun hevder at det sanselig, lekende og spørrende barnet er strukturert rundt behovet for å vite. Barnet er en forsker som ønsker å finne ut, og de første spørsmål dreier seg ikke om stjerner og galakser, men om familiens gåtefylte liv og reproduksjonens gåter. Her plasser Kristeva barnet som en forsker i en åpen struktur samtidig som ungdommen nå blir forstått i lys av en mer lukket struktur.

Hun hevder at ungdommens psyke og ubeviste liv er strukturert som en troende. Ungdommen ønsker ikke å vite, har ikke tvil og tåler ikke ambivalens. De tror på paradiset og lengter etter å finne det slik Romeo og Julie gjør. Kristeva hevder at ungdommen forlater barndommen, mor og far i samme øyeblikk de blir overbevist at det finnes et annet ideal der ute i verden. Denne nye troen blokkerer også latensbarnets åpenhet og kaster ungdommen inn i idealitetens krise – hvor de forsøker å stabilisere sin identitet mellom paradiset og det Kristeva kaller paradiset ruiner. Det er selsagt umulig å bosette seg i et paradisi. Ungdommen er dømt til å bli desillusjonert og skuffet. Skuffelsen oppleves dramatisk og akutt av mange ungdommer som igjen fører til at de vender raseriet mot seg selv eller andre.

Det er dette Kristeva kaller idealitetens sykdommer. Det er ungdom som ikke våger å tro på ideale (kjærlighet og muligheter) eller når den voldsomme skuffelsen på et sekund omgjøres til hat eller selvhat. Hun ser på rus, spiseforstyrrelser, depresjon, selvskadning og kamikazesyndrom som forskjellige symptomer på ungdomskrisens kamp med sin tro og skuffelse. Kanskje også de uforstå-

elige og brå selvmordene hos unge menn kan forstås bedre i dette lyset?

Hva er så kuren for idealitetens sykdommer i følge Kristeva? Samfunnet og terapeutens oppgave er å lytte til ungdommens behov for å tro og bekrefte dette. Vi må bekrefte og være sammen med ungdommen i den dramatiske bevegelsen; tro – skuffelse – selvhat, og hjelpe ungdommen til å finne motet til å tro igjen, selv om paradiset ikke finnes. Hvis vi ikke først bekrefter troen, vil vi heller aldri forstå den voldsomme omvendingen til hat eller selvhat skriver Kristeva. Kun ved at terapeuter bekrefte ungdommens lystsøkende og idealistiske vei kan de hjelpe ungdommen til å transformere krisen til en glede i å tenke, spørre, skape og uttrykke seg. Barnets behov for å vite kan her også komme den troende og ulykksalige ungdommen til unnsetning. Ungdommens spesifikke oppgave blir da å integrere behovet for å tro med begjæret etter å vite. Troen redder kunnskapen fra å bli instrumentell og begjæret etter å vite redder troen fra å bli fundamentalistisk. Å bli voksen handler da om å vende tilbake til livets åpne struktur med tro og viten som ledestjerner.

Å bli voksen

Kristeva er kritisk til mange trekk ved dagens samfunn. Hun hevder at den nyliberalistiske standardisering og normalisering sperrer den levende subjektiviteten inn i låste og nesten meningsløse uttrykksformer. I tillegg koloniserer medienes drømmefabrikk psyken og skaper troen på falske paradiser. Den moderne Narcissus drukner seg i bilder og dop som igjen fører til at den moderne sjelen reagerer på måter som er mer og mer avspaltet fra kroppens drifter, affekter og indre liv (Kristeva, 2000, 1995). Samfunnet avsymboliseres og tilbyr ikke lenger ungdommen et rom hvor de kan integrere tro og viten (Kristeva, 2009). Bindeleddet mellom tro og viten er kreativitet og evnen til å forestille seg forskjellige virkeligheter. Når forståelsen og behandlingen av ungdommen presses inn i stadig mer standardiserte former er dette antitesen til de løsninger Kristeva peker ut for ungdommen; tenke, fantasere, skape, leke, undre og uttrykke.

Kanskje Kristevas andre teori også kan belyse hvorfor informasjonssamfunnets tillit til forebygging av psykisk helse er dømt til å tape overfor

medienes og økonomiens spekulasjoner i psykens prereligjose skikt. For tross alt lever vi i en tid hvor foreldrene bekrefter barna på måter som ingen tidligere tider har gjort. Problemet vi står overfor i dag er ikke at ungdommen får for lite bekræftelse eller informasjon. Spørsmålet er snarere hvorfor de allikevel ikke tror på alle den informasjon og bekræftelse de mottar fra foreldrene og alle de som arbeider med de unge.

Agnar Mykle er i Norge ungdomsfasens store forfatter. Han kalte den første reisen vekk fra hjemmet «en ouverture til en ennu uskreven og ennu ukjent opera, hvor ingen kritiker, oppslagsverk eller opera-guide kan røpe noe om operaens innhold» (Mykle, 1994). Agnar Mykle ser et sølvpapir som et øyeblikk var festet til hans sko, som blinket litt og knistret før det blåste vekk som metaforen på ungdomstiden som fløy vekk og nå var over (Mykle, 1994). Og kanskje nettopp dette synet, å se det blinke og knistre i de små detaljene, å knytte kjærlighet til alle nyansene mellom ungdommens himmel og helvete handler om å bli voksen. Å slippe troen på å finne et endelig feste i et blinkende paradiset er første del av kuren for ungdommen. Å gjenfinne troen i menneskets evne til å symbolisere og skape bilder er kurens andre og endelige løsning. Både Kristevas første og andre teori peker dermed mot at målet med å bli voksen ikke er å finne en endelig form, men mer å våge å holde livet åpent gjennom en vedvarende kritisk og skapende aktivitet. Kristeva tildeler imaginasjonen en dronningplass blant de psykiske egenskapene fordi den skaper, opplyser og binder sammen den mangfoldige subjektivitetens forskjellige virkeligheter. Denne sammenbindende aktivitet kan minne om det forfatteren Cynthia Ozick kaller metaforisk konsentrasjon;

”Gjennom metaforen får fortiden evnen til å forestille seg oss, og vi den. Gjennom metaforisk konsentrasjon kan leger forestille seg å være deres pasienter. De som ikke har smerter kan forestille seg dem som lider. De i sentrum kan forestille seg hva det er å være utenfor. De sterke kan forestille seg å være svak. Opplyste liv kan forestille seg de mørke. Poeter kan i tussmørket sitt forestille seg stjerneglansens grenser. Vi fremmede kan forestille oss de fremmedes velkjente hjerter”.

Referanser

- Bohleber, W. (2012), Adolescence in the Mirror of Changing Psychoanalytic Theory. *Adolescent Psychiatry*, 2, 1.
- Fletcher, J & Benjamin, A. (2012). *Abjection, Melancholia and Love: The work of Julia Kristeva*. London: Routledge.
- Kristeva, J, Sollers, P. (2016). *Marriage as a Fine Art*. New York: Columbia University Press
- Kristeva, J. (2009). *This incredible need to believe*. New York: Columbia University Press
- Kristeva, J. (2007). Adolescence, a Syndrome of Ideality. *The Psychoanalytic Review*, 94, 715-725.
- Kristeva, J.(2000). *Crises of the European Subject*. New York: The Other Press.
- Kristeva, J. (1995). *New Maladies of the Soul*. New York: Columbia U.P
- Lesko, N. (2012). *Act your age! A cultural construction of adolescence*. New York: Routledge.
- Mykle, A. (1994). *Lasso rundt Fru Luna*. Litauen: Gyldendal.
- Ozick, C. (1992). *Metaphor and Memory*. London: Vintage Books.

Julia Kristeva i Paris 2008
Wikipedia

Per Are Løkke er psykologspesialist og arbeider spesielt med ungdom i privat praksis ved Varden Spesialistsenter på Nesodden utenfor Oslo.